

Mladá veda

Young Science



Mladá veda

Young Science

MEDZINÁRODNÝ VEDECKÝ ČASOPIS MLADÁ VEDA / YOUNG SCIENCE

Číslo 6, ročník 10., vydané v decembri 2022

ISSN 1339-3189

Kontakt: info@mladaveda.sk, tel.: +421 908 546 716, www.mladaveda.sk

Fotografia na obálke: Bunker. © Branislav A. Švorc, foto.branisko.at

REDAKČNÁ RADA

doc. Ing. Peter Adamišín, PhD. (Katedra environmentálneho manažmentu, Prešovská univerzita, Prešov)

doc. Dr. Pavel Chromý, PhD. (Katedra sociálnej geografie a regionálneho rozvoje, Univerzita Karlova, Praha)

Mgr. Jakub Köry, PhD. (School of Mathematics & Statistics, University of Glasgow, Glasgow)

prof. Dr. Paul Robert Magocsi (Chair of Ukrainian Studies, University of Toronto; Royal Society of Canada)

Ing. Lucia Mikušová, PhD. (Ústav biochémie, výživy a ochrany zdravia, Slovenská technická univerzita, Bratislava)

doc. Ing. Peter Skok, CSc. (Ekonomos s. r. o., Prešov)

prof. Ing. Róbert Štefko, Ph.D. (Katedra marketingu a medzinárodného obchodu, Prešovská univerzita, Prešov)

prof. PhDr. Peter Švorc, CSc., predseda (Inštitút histórie, Prešovská univerzita, Prešov)

doc. Ing. Petr Tománek, CSc. (Katedra veřejné ekonomiky, Vysoká škola báňská - Technická univerzita, Ostrava)

Mgr. Michal Garaj, PhD. (Katedra politických vied, Univerzita sv. Cyrila a Metoda, Trnava)

REDAKCIA

Mgr. Branislav A. Švorc, PhD., šéfredaktor (Vydavateľstvo UNIVERSUM, Prešov)

Mgr. Martin Hajduk, PhD. (Banícke múzeum, Rožňava)

PhDr. Magdaléna Keresztesová, PhD. (Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF, Nitra)

RNDr. Richard Nikischer, Ph.D. (Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Praha)

PhDr. Veronika Trstianska, PhD. (Ústav stredoeurópskych jazykov a kultúr FŠŠ UKF, Nitra)

Mgr. Veronika Zuskáčová (Geografický ústav, Masarykova univerzita, Brno)

VYDAVATEĽ

Vydavateľstvo UNIVERSUM, spol. s r. o.

www.universum-eu.sk

Javorinská 26, 080 01 Prešov

Slovenská republika

SLOBODA PREJAVU NOVINÁROV

FREEDOM OF EXPRESSION OF JOURNALISTS

Bronislava Vinerová¹

Autorka pôsobí ako interná doktorandka na Katedre trestného práva, Právnickej fakulty na Univerzite Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. Vo svojej dizertačnej práci sa venuje slobode prejavu a systému trestnej politiky.

The autor works as an internal doctoral student at the Department of Criminal Law, Faculty of Law at Pavol Jozef Šafárik University in Košice. In her dissertation, she focuses on freedom of expression and the criminal policy system.

Abstract

In her article, the author addresses the freedom of expression of journalists, analyzing their privileged position created by the case-law of the European Court of Human Rights. Efforts to empower them have increased in recent years, with the initiative coming from the European Parliament, whose report on empowering journalists is also the subject of an analysis in this article.

Key words: freedom of expression, journalists, privileged position, European Court of Human Rights, the offence of defamation

Abstrakt

Autorka sa vo svojom článku venuje slobode prejavu novinárov, pričom analyzuje ich privilegované postavenie vytvorené judikatúrou Európskeho súdu pre ľudské práva. V uplynulom období sa zvýšili snahy posilniť ich postavenie, pričom iniciatíva vzišla od Európskeho parlamentu, ktorého správa o posilnení postavenia novinárov je taktiež predmetom analýzy tohto článku.

Kľúčové slová: sloboda prejavu, novinári, privilegované postavenie, Európsky súd pre ľudské práva, trestný čin ohovárania

Úvod

Sloboda prejavu je základným pilierom demokracie. Priznáva sa najširšiemu okruhu subjektov - každému. Novinári sú najprivilegovanejšou skupinou, nakoľko ich základným poslaním je informovať verejnosť o veciach verejných a verejnosť má právo byť informovaná. Je ich postavenie však naozaj také privilegované a neobmedzované?

¹ Adresa pracoviska: Mgr. Bronislava Vinerová, Katedra trestného práva, Právnická fakulta, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Kováčska 26, 040 75 Košice
E-mail: bronislava.vinerova@student.upjs.sk

Všeobecne o slobode prejavu

Sloboda prejavu je garantovaná Dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd v článku 10 (ďalej len „Dohovor“) a rovnako je garantovaná aj Ústavou Slovenskej republiky (ďalej len „Ústava SR“) v článku 26, v zmysle ktorého je zaručená. Jedným z účelov slobody prejavu je umožniť slobodnú diskusiu spravidla o veciach verejného záujmu, a tým aj zabezpečiť istú neformálnu kontrolu moci v štáte. Sloboda prejavu je nevyhnutná pre demokraciu a pre tvorbu slobodnej verejnej mienky v otvorenej spoločnosti, je základným pilierom demokratickej spoločnosti, v ktorej je každému dovolené vyjadrovať sa k verejným veciam a vynášať o nich hodnotové sudy. (Orosz a kol. 2021)

Ústava ju priznáva najširšiemu rozsahu subjektov – každému. Judikatúra súdov však v súvislosti s realizáciou slobody prejavu vytvorila istú diferenciáciu subjektov tým, že priznala privilegované postavenie určitej skupine subjektov z hľadiska výkonu ich funkcie alebo práce. Najviac privilegovanou skupinou sú novinári a médiá, ktorým taktiež prináleží sloboda prejavu garantovaná článkom 10 Dohovoru a článkom 26 Ústavy SR. *“Sloboda prejavu vo vzťahu k médiám poskytuje ochranu nielen zvoleným témam, ktoré sú médiami komunikované, ale aj druhu a spôsobu ich spracovania a šírenia. Takto nastavené široké hranice slobody prejavu médií a vysielateľov sú prejavom (a zároveň základom) modernej demokratickej spoločnosti a majú zásadný význam pre možnosť charakterizovať štát ako demokratický a slobodný. Vo vzťahu k politickým a spoločenským témam, ako aj oblasti výkonu verejnej moci a uskutočňovaní reálnej politiky štátu médiá plnia úlohu sprostredkovateľa informácií a tzv. “strážneho psa/public watchdog’.”* (Orosz a kol., 2021)

Na druhej strane však treba podotknúť, že takého privilegovaného postavenia sa môžu dovoliavať, iba v prípade korektného uplatnenia slobody prejavu. V opačnom prípade, teda ak zneužijú slobodu prejavu, je namieste vyvodenie následnej zodpovednosti.

Sloboda prejavu novinárov v judikatúre EŠLP

Otázka slobody prejavu novinárov bola predmetom mnohých konaní vedených na Európskom súde pre ľudské práva (ďalej len „EŠLP“). V tejto súvislosti EŠLP upozorňuje, že ak vnútroštátne orgány zasiahnu do slobody prejavu novinárov, bude túto skutočnosť posudzovať mimoriadne prísne. Ako bolo vyššie uvedené, účelom slobody prejavu je umožniť slobodnú diskusiu spravidla o veciach verejného záujmu, pričom tento účel je o to viac zdôraznený pri novinároch. V rozhodnutí Thorgeir Thorgeirson v. Island EŠLP uviedol: *„Hoci tlač nesmie prekročiť hranice stanovené, medzi iným, za účelom „ochrany povesti iných“, je napriek tomu jej povinnosťou poskytovať informácie a myšlienky o veciach verejného záujmu. Nielenže má tlač povinnosť poskytovať takéto informácie, ale aj verejnosť má právo tieto informácie dostať. Ak by to bolo inak, tlač by nebola schopná plniť svoju kľúčovú úlohu „verejného strážneho psa“.*“

Sloboda prejavu sa často dostáva do konfliktu s právom na ochranu osobnosti, pričom v tejto súvislosti je úlohou súdov, aby za využitia testu proporcionality rozhodli, ktoré z týchto práv má v danej rozhodovanej veci prednosť. Z konštantnej judikatúry EŠLP vyplýva, že osoby verejne činné alebo verejne známe musia zniesť väčšiu mieru kritiky než súkromné osoby. EŠLP v rozhodnutí Lingens v. Rakúsko uviedol: *„Hranice prijateľnej kritiky sú širšie u politikov než u súkromných osôb. Na rozdiel od súkromnej osoby sa politik nevyhnutne*

a vedome vystavuje dôkladnej kontrole každého svojho slova a činu zo strany novinárov, aj zo strany širokej verejnosti a v dôsledku toho musí preukázať vyššiu mieru tolerancie.”

Pri posudzovaní obmedzenia slobody prejavu v zmysle testu proporcionality je nevyhnutné rozlišovať fakty a hodnotiace úsudky, pričom rozdiel medzi nimi spočíva v tom, že kým pravdivosť faktov možno dokázať, pravdivosť hodnotiacich úsudkov dokázať nemožno. V rozhodnutí ESĽP Lingens v. Rakúsko súd konštatoval, že nemožno požadovať preukázanie pravdivosti hodnotiacich úsudkov, pretože táto požiadavka by sama o sebe porušovala slobodu zastávať názory, ktorá je základnou súčasťou práva chráneného článkom 10 Dohovoru. (Rozhodnutie ESĽP Lingens v. Rakúsko)

Hodnotiace úsudky musia taktiež vychádzať z určitého skutkového základu. Túto požiadavku konštatoval ESĽP v rozhodnutí Feldek v. Slovensko, kde uviedol: *„Tam, kde tvrdenie je hodnotiacim úsudkom, môže primeranosť zásahu závisieť od toho, či existuje dostatočný skutkový základ pre napadnuté tvrdenie, pretože dokonca aj hodnotiaci úsudok bez akéhokoľvek skutkového základu, ktorý by ho podporoval, môže byť neprimeraný.”*

Za určitých okolností, ako ESĽP uviedol v rozhodnutí Bladet Tromsø a Stensaas v. Nórsko, môžu byť noviny zbavené ich úlohy preveriť pravdivosť skutkových tvrdení. V tomto rozhodnutí sformuloval princíp, že *„pred tým, ako môžu byť noviny zbavené ich obvyklej úlohy preveriť pravdivosť skutkových tvrdení, ktoré zasahujú do dobrej povesti jednotlivcov, je vyžadovaná existencia osobitných dôvodov. Otázka, či také dôvody existujú, závisí osobitne na povahe a miere predmetného zásahu do dobrej povesti a na miere, v ktorej môžu noviny rozumne považovať ich zdroje za spoľahlivé vo vzťahu k predmetným tvrdeniam.”*

Významné je taktiež rozhodnutie Handyside v. Spojené kráľovstvo, v ktorom ESĽP uviedol, že *„sloboda prejavu sa vzťahuje nielen na „informácie” alebo „myšlienky”, ktoré sú prijímané priaznivo alebo sú považované za neškodné alebo je k nim zaujímavý ľahostajný postoj, ale aj na také, ktoré urážajú, šokujú alebo znepokojujú štát alebo určitú časť obyvateľstva. Také sú požiadavky pluralizmu, tolerancie a znášanlivosti, bez ktorých nemôže existovať demokratická spoločnosť.”*

Podľa rozhodnutia ESĽP Prager a Oberschlick v. Rakúsko *„novinárska sloboda zahŕňa aj možnosť uchýliť sa kurčitej miere preháňania alebo dokonca provokácie. Za určitých okolností však aj názory a hodnotiace úsudky môžu prekročiť medze slobody prejavu a stať sa neoprávneným poškodením dobrej povesti (ide o tzv. hanobiacu kritiku). „Kritické výroky nadobúdajú charakter hanobiacej kritiky najmä vtedy, ak v popredí nestojí vecné vysporiadanie sa s problémom, ale urážanie poškodeného. Ak sú v kritike použité výrazy, ktorých miera expresivity je v značnom nepomere k cieľu kritiky a z nich vyplýva úmysel kritizovanú osobu uraziť, ide o kritiku neprimeranú, ktorá je spôsobilá zasiahnuť do práva na ochranu osobnosti.”* Vo viacerých rozhodnutiach však Európsky súd vyslovil, že *aj použitie značne expresívnych až urážlivých výrazov bolo primerané vzhľadom na okolnosti situácie, v ktorej boli použité, a teda ich použitie bolo v rámci slobody prejavu, preto je nevyhnutné, aby pri rozhodovaní ESĽP vychádzal z konkrétnych okolností prípadu.”*

ESĽP chráni tvrdenia zverejnené médiami v „dobrej viere”. V rozhodnutí ESĽP Goodwin v. Spojené kráľovstvo sa uvádza, že *„záruka poskytovaná podľa článku 10 Dohovoru novinárom informujúcim o záležitostiach všeobecného záujmu je podmienená tým,*

že novinári konajú v dobrej viere s cieľom poskytnúť presné a spoľahlivé informácie v súlade s etikou žurnalistiky.”

Na základe vyššie spomenutých rozhodnutí vieme vyvodit' niekoľko poznámok:

- Právo na slobodu prejavu sa nevzťahuje len na informácie alebo myšlienky prijímané priaznivo či považované za neškodné alebo nedôležité, ale aj na tie, ktoré pohoršujú, šokujú či znepokojujú štát alebo akúkoľvek skupinu spoločnosti. Navyše, sloboda tlače tiež zahŕňa prípadné uchýlenie sa k prehánaniu alebo dokonca k provokácii. Novinárska provokácia, či prehánanie je chránené slobodou prejavu.

- Rozlišuje sa medzi uvedením faktov a hodnotiacimi úsudkami. Zatiaľ čo existenciu faktov možno preukázať, pravdivosť hodnotiacich úsudkov nemožno, avšak musia taktiež vychádzať z istého faktického základu. Hodnotiace úsudky možno posudzovať iba z hľadiska primeranosti, logickej správnosti a na základe toho dospieť k záveru, či sú dovolné alebo sú neprimerané a či vybočujú alebo nevybočujú z ochrany slobody prejavu. (Kerecman, 2009) Význam ich rozlišovania spočíva najmä v tom, že ak súdy posudzujú hodnotiace úsudky z hľadiska ich ústavnej akceptovateľnosti, teda či v danom prípade budú chránené slobodou prejavu a neprekročili jej hranice, je ochrana hodnotiacich úsudkov vyššia ako v prípade uvedenia faktov, to však neplatí absolútne. Ide len o akési zovšeobecnené pravidlo vyplývajúce zo súdnej praxe.

- Článok 10 Dohovoru však negarantuje úplne neobmedzenú slobodu prejavu aj vo vzťahu k tlači vyjadrujúcej sa o veciach vážneho verejného záujmu. V zmysle odseku 2 čl. 10 Dohovoru výkon tejto slobody nesie so sebou povinnosti a zodpovednosť, ktoré sa uplatňujú tak isto na tlač. Z dôvodu povinnosti a zodpovednosti neodmysliteľných pri výkone slobody prejavu podliehajú garancie poskytované novinárom čl. 10 Dohovoru v súvislosti s informovaním o veciach verejného záujmu podmienke, že títo konajú v dobrej viere za účelom poskytnúť presné a spoľahlivé informácie v súlade s novinárskou etikou. Okrem toho sa vyžadujú špecifické dôvody na to, aby boli médiá zbavené všeobecnej povinnosti overiť skutkové vyhlásenia, ktoré urážajú súkromné osoby. Či existovali takéto dôvody, to závisí najmä na povahe a miere predmetného ohovárania a na miere, do akej môžu médiá primerane považovať svoj zdroj za dôveryhodný vo vzťahu k tvrdeniam. (Orosz a kol., 2021)

Nález Ústavného súdu Českej republiky sp. zn. III. ÚS 2300/18

V predmetnom rozhodnutí Ústavný súd Českej republiky (ďalej len „ÚS ČR“) posudzoval ústavnú sťažnosť politika Tomia Okamuru. Politik ju podal z dôvodu, že v 13 článkoch ho médiá opakovane nazývali „Pitomio“ a na fotografiách bol vyobrazený a naličený ako klaun. Média svoje konanie odôvodňovali snahou zabrániť politikovi vo výkone funkcie. „Podľa ÚS ČR je podstatou ochrany mena podľa Charty základných práv a slobôd právo každého človeka na to, aby bol bez ohľadu na svoje spoločenské postavenie označovaný vždy svojím skutočným menom. Ďalej pripomína, že ani sloboda prejavu nemá viesť k tomu, aby bola akákoľvek osoba v očiach verejnosti samoučelne cielené zosmiešňovaná. Nezáleží ani na tom, aké má spoločenské postavenie. Súčasne na základe skoršej judikatúry ÚS ČR tvrdí, že hodnotiaci súd musí skúmať, či informácie sú pravdivé, či je forma verejnej prezentácie primeraná a či zásah do osobnostných práv je nevyhnutným sprievodným javom výkonu kritiky, a teda či jej cieľom nie je len hanobenie a zneuctenie danej osoby.“ Aj v oblasti

osobnostných práv verejne činných osôb sa zaznamenali snahy o zvýšenie ich ochrany. Z judikatúry súdov vyplýva, že verejne činné osoby majú zniesť zvýšený záujem o ich osoby a prípustnú kritiku zo strany médií a verejnosti, avšak bezdôvodné zásahy do ich osobnostných práv sú neprípustné. „Medzi také patrí aj právo politika na svoje meno ako zložky svojej osobnosti, ktoré pokiaľ média skomolia do tvaru, ktorý má urážlivý charakter, tak tu jednoducho nie je možné hovoriť o prípustnej kritike. Politik Tomio Okamura bol nazvaný konkrétnym médiom ako „Pitomio“. ÚS ČR nevidel žiadne ospravedlnenie pre takéto skomolenie mena politika, ktoré je hanlivého charakteru v prípade, ak v článku, v ktorom ho média označovali ako „Pitomia“, chýbajú výroky politika, ktoré majú extrémny charakter, neprípustný v štáte založenom na úcte k základným právam a slobodám človeka a občana, na ktoré by bolo nutné reagovať tak expresívne, ako urobil v článku novinár, keď použil hanlivú skomoleninu meno Tomia odvodenú od slova „pitomec“. Vydavateľ tvrdil, že čitatelia vedia, o aké výroky ide. To však nestačí, výroky kritizovaného politika musia byť súčasťou článku, v ktorom sa politik kritizuje. ÚS ČR však úplne zakázal difamáciu politika neslušným spôsobom za účelom znevýhodnenia v politickom boji, pretože aj médiá musia rešpektovať osobnostné práva a najmä politický pluralizmus a otvorenosť demokratickej spoločnosti.“ (Právne noviny, 2020)

Snaha o posilnenie postavenia novinárov a prejav posilnenia v slovenskej právnej úprave

Európsky parlament (ďalej len „EP“) vo svojej správe pripomína, že nezávislosť, pluralita médií a ochrana novinárov sú kľúčovými prvkami slobody prejavu a jedným zo základných pilierov demokratického štátu. Konštatuje, že pandémia COVID-19 viac prehĺbila ohrozenie poskytovať a prijímať slobodné, nezávislé a spoľahlivé informácie. V poslednom čase sa bohužiaľ zvýšilo násilie páchané voči novinárom, najmä investigatívnym. Tragickým príkladom sú vraždy Daphne Caruany Galiziovej a Jána Kuciaka, pričom tieto udalosti sa nesmú opakovať. EP vyjadril hlboké znepokojenie nad rastúcimi politickými útokmi na médiá a vyjadruje poľutovanie nad nedostatočnou ochranou novinárskych zdrojov; pripomenul povinnosť členských štátov vykonávať rýchle, nestranné a účinné vyšetrovanie útokov, ako sú hrozby, zabíjanie, obťažovanie, zastrašovanie a zlé zaobchádzanie páchaných proti novinárom a naliehavo vyzval členské štáty, aby zintenzívnili úsilie o ukončenie hrozieb a útokov proti novinárom a pracovníkom médií, zabezpečili vyvodenie zodpovednosti a zaručili, že obeť a ich rodiny budú mať prístup k vhodným právnym prostriedkom nápravy. Vyjadril znepokojenie aj nad tým, že na vnútroštátnej úrovni v Európskej únii (ďalej len „EÚ“) neexistuje dostatok osobitných právnych alebo politických rámcov na ochranu novinárov a pracovníkov médií pred násilím, hrozbami a zastrašovaním; vyzýva verejné osobnosti a zástupcov orgánov, aby sa zdržali očierňovania novinárov, pretože to oslabuje dôveru v médiá v celej spoločnosti; odsúdil každý pokus o monopolizáciu vlastníctva médií v členských štátoch alebo o politické zasahovanie do riadenia médií; naliehavo vyzýva Komisiu a členské štáty, aby konali rýchlo a rozhodne s cieľom zvýšiť transparentnosť vlastníctva médií a finančných zdrojov používaných vlastníckymi médií. (Správa Európskeho parlamentu č. A9-0205/2020, 2020)

Vláda Slovenskej republiky (ďalej len „vláda SR“) sa vo svojom Programovom vyhlásení na roky 2020-2024 zaviazala *“pripraviť zásadnú rekodifikáciu mediálneho práva tak, aby sa v súlade s hodnotami občianskej spoločnosti zabezpečil fungujúci pluralitný mediálny trh so slobodnými, nezávislými, transparentnými a konkurencieschopnými médiami vrátane zásadných garancií pre nezávislý výkon novinárskeho povolania.”* Z vyhlásenia vlády SR vyplývalo, že vláda SR predloží legislatívnu úpravu nového regulačného rámca pre audiovizuálne mediálne služby a elektronické médiá, táto úprava bola predložená Národnej rade Slovenskej republiky (Ďalej len “NRSR”), do ktorej bola zahrnutá aj úprava transparentnosti vlastníckych vzťahov v médiách, mechanizmov pre mediálnu pluralitu a koregulácie prostredníctvom samoregulačných vzťahov a procesov v rámci ochrany maloletých a ochrany spotrebiteľa. Vláda SR sa zaviazala podporiť aj iniciatívy bojujúce proti dezinformáciám. Vláda SR si uvedomovala význam médií a novinárov pri informovaní o veciach verejného záujmu a kontrole verejnej moci, preto týmito opatreniami chcela podporiť, aby na Slovensku boli kvalitné, nezávislé médiá. V júni 2022 NRSR schválila nový mediálny zákon, ktorý nadobudol účinnosť 1.8.2022, ide o zákon č. 264/2022 Z.z. o mediálnych službách a o zmene a doplnení neskorších predpisov, ktorý nahradil zákon č.308/2000 Z. z. o vysielaní a retransmisii a o zmene zákona č. 195/2000 Z. z. o telekomunikáciách, ako aj zákon č. 220/2007 Z. z. o digitálnom vysielaní programových služieb a poskytovaní iných obsahových služieb prostredníctvom digitálneho prenosu a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o digitálnom vysielaní). NRSR taktiež schválila zákon č. 265/2022 Z. z. o vydavateľoch publikácií a o registri v oblasti médií a audiovizie a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o publikáciách), ktorým bol zrušený zákon č. 167/2008 Z.z. o periodickej tlači a agentúrnom spravodajstve a o zmene a doplnení niektorých zákonov (tlačový zákon), tieto zákony oproti predchádzajúcej právnej úprave regulujú aj online médiá.

Podstatnou zmenou vyplývajúcou z predmetného zákona súvisiacou so slobodou prejavu novinárov je skutočnosť, že došlo k zvýšeniu ochrany zdroja informácií.

Pre úplnosť uvádzame všetky zmeny, ktoré predmetný zákon priniesol, sú nasledovné:

- rozšírili sa kompetencie Rady pre vysielanie a retransmisiiu, podľa zákona o mediálnych službách premenovanú na Radu pre mediálne služby (o posilňovanie aktívnej vnútroštátnej, ako aj medzinárodnej spolupráce, vykonáva analytickú a výskumnú činnosť v oblasti mediálnej gramotnosti, ochrany maloletých, ochrany novinárov, plurality informácií a s tým súvisiaci čoraz viac sa objavujúci neželaný fenomén dezinformácií);
- zaviedla sa povinnosť zápisu do registra partnerov verejného sektora stanovená pre všetky médiá, a to bez ohľadu na to, či so štátom obchodujú alebo nie. Sprístupnenie informácií o konečných vlastníkoch médií prostredníctvom verejného registra má priniesť väčšiu transparentnosť vlastníctva médií;
- zvýšil sa podiel multimodálneho vysielania v televíznom programe ²

²RTVS podľa § 55 ods. 1 zákona o mediálnych službách musí zabezpečiť, aby boli všetky programy prevádzkané titulkami pre osoby so sluchovým postihnutím alebo tlmočené do slovenského posunkového jazyka alebo v slovenskom posunkovom jazyku a aby bolo najmenej 50 % všetkých vysielaných programov prevádzkaných hlasovým komentovaním pre nevidiacich. Súkromní vysielatelia majú podľa § 55 ods. 3 zákona o mediálnych službách v televíznych službách zabezpečiť minimálne 25 percent vysielaných programov prevádzkaných titulkami pre osoby so sluchovým postihnutím alebo tlmočených do slovenského posunkového

- zrovnoprávnili sa práva a povinnosti pre televíziu, rozhlas, tlačene aj online médiá;
- zvýšila sa ochrana zdroja informácií – podľa § 17 ods. 1 zákona o mediálnych službách poskytovateľ obsahovej služby a ďalšie osoby, ktoré sa podieľali na získavaní alebo spracovaní informácie od zdroja, ktorého totožnosť má zostať utajená, na účel jej uverejnenia v rámci obsahovej služby (ďalej len „osoba zachováávajúca mlčanlivosť“), sú povinní zachovávať mlčanlivosť o zdroji informácií získaných pri svojej činnosti a o obsahu týchto informácií tak, aby sa nedala zistiť totožnosť osoby, ktorá informáciu poskytl;
- zvýšená ochrana maloletých - podľa § 62 ods. 1 zákona o mediálnych službách vysielateľ a poskytovateľ audiovizuálnej mediálnej služby na požiadanie sú povinní zabezpečiť, aby programy alebo iné zložky programovej služby alebo audiovizuálnej mediálnej služby, ktoré môžu narušiť fyzický, psychický alebo morálny vývin maloletých, boli prístupné iba takým spôsobom, aby maloletí nemohli takéto programy alebo iné zložky programovej služby alebo audiovizuálnej mediálnej služby na požiadanie za bežných okolností počuť ani vidieť; alebo také, ktoré obsahujú pornografiu alebo hrubé, neodôvodnené násilie, boli poskytované len v prípade zabezpečenia technických opatrení na zabránenie prístupu maloletých, najmä kódovanie alebo účinná rodičovská kontrola.³
- zaviedli sa nové pravidlá v oblasti označovania vekovej vhodnosti a určovania potenciálne škodlivého obsahu na zvýšenie ochrany maloletých
- stanovila sa povinnosť poskytovateľa platformy na zdieľanie videí prijať opatrenia na ochranu verejnosti pred programami, videami vytvorenými užívateľmi a mediálnou komerčnou komunikáciou, ktoré obsahujú podnecovanie k násiliu alebo nenávisti voči skupine osôb alebo členovi skupiny založené na ktoromkoľvek dôvode uvedenom v zákone, ako aj ochrana širokej verejnosti pred programami, videami vytvorenými užívateľmi a mediálnou komerčnou komunikáciou, ktoré obsahujú znaky skutkovej podstaty trestného činu rozširovania detskej pornografie, verejne podnecujú na spáchanie niektorého z trestných činov terorizmu alebo verejne schvaľujú niektorý z trestných činov terorizmu alebo ktoré obsahujú znaky skutkovej podstaty niektorého z trestných činov proti ľudskosti, trestných činov extrémizmu alebo trestných činov vojnových podľa Trestného zákona;
- definovala sa redakčná zodpovednosť za obsah, ktorý dané médium zverejňuje.

K tejto „prelomovej“ novele mediálnych zákonov sa vyjadrila aj Slovenská asociácia novinárov (ďalej len „SAN“) na mimoriadnom sneme konanom dňa 24.6.2022, podľa ktorej je predmetný zákon len čiastkový a nerieši komplexný problém, teda zlepšenie postavenia novinárov. Ako vyplýva zo správy z mimoriadneho snemu SAN, pre novinára je dôležité a podstatné ukotvenie jeho profesie v zákone, aby z novinára bola verejná osoba a chránená legislatívou. Delegáti snemu v novom zákone kvitovali ochranu zdroja informácie. Delegáti snemu vyslovili požiadavku na ostatných kolegov novinárov v relevantných médiách, aby poskytovali aktuálne, nestranné, neskreslené a overené informácie takým spôsobom, aby boli zrozumiteľné a najmä vyvážené. (Stanovisko SAN z mimoriadneho snemu, 2022). Nový

jazyka alebo v slovenskom posunkovom jazyku a minimálne desať percent všetkých vysielaných programov musí byť sprevádzaných hlasovým komentovaním pre nevidiacich.

³ § 62 ods. 1 zákona o mediálnych službách stanovuje, že v čase medzi 22.00 hod. a 6.00 hod. je možné takéto programy vysielat’.

zákon podľa SAN posilňuje štátnu kontrolu nad médiami, a to sa účastníkom mimoriadneho snemu vôbec nepáčilo. My však zastávame názor, že kontrola zo strany štátu tak, ako je nastavená v novom zákone o mediálnych službách, je primeraná a potrebná. Ochrana zdroja informácií novinárov je podľa nášho názoru, ktorý sme vyvodili na základe analýzy ustanovení zákona o mediálnych službách, dá sa povedať jediným zlepšením postavenia novinárov. Množstvo ustanovení zákona o mediálnych službách je dokonca prebratých z ním zrušených zákonov, pričom sa len rozšírila regulácia podľa tohto zákona na online médiá. Už začiatkom roka 2021 bola avizovaná príprava ústavného zákona o ochrane slobody médií, ktorý mal garantovať slobodný a bezpečný výkon novinárskej profesie. Tento návrh síce vypracovaný bol, avšak snahy o ústavnú úpravu postavenia novinárov ostali nedokončené, a pravdepodobne aj ostanú nedokončené, nakoľko mnohé z cieľov tohto ústavného zákona už sú súčasťou platných a účinných mediálnych zákonov. Účinnosť týchto legislatívnych zmien však v konečnom dôsledku ukáže až prax, teda či naozaj vláda SR dosiahla ciele zo svojho Programového vyhlásenia v mediálnej oblasti.

Sloboda prejavu a prezumpcia neviny

Novinárom patrí privilegované postavenie subjektov slobody prejavu, nakoľko sú „strážnymi psami demokracie“, ich prejavy môžu byť prehnané, dokonca provokačné. Na druhej strane je potrebné si ale uvedomiť, aký obrovský vplyv majú médiá na verejnú mienku, a to obzvlášť pri trestných kauzách. V modernej demokratickej spoločnosti je neprípustné, aby sa orgány činné v trestnom konaní (ďalej len „OČTK“) a súdy nechali ovplyvňovať v rozhodovaní, napríklad o väzbe obvineného alebo prekvalifikovaním skutku na iný trestný čin pod tlakom verejnosti, ktorý vyvolali médiá. Novinári sú pri výkone svojej slobody prejavu povinní rešpektovať aj zásady, ktoré sú upravené v našom právnom poriadku, najmä zásadu prezumpcie neviny, ktorá je normatívne ukotvená v ustanovení § 2 ods. 4 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok, podľa ktorého každý proti komu sa vedie trestné konanie, považuje sa za nevinného, kým súd nevysloví právoplatným odsudzujúcim rozsudkom jeho vinu. Podľa § 6 Trestného poriadku OČTK a súdy majú informovať verejnosť o trestnom konaní poskytnutím informácií oznamovacím prostriedkom; sú oprávnení zatajiť tie skutočnosti, ktoré by mohli zmariť alebo sťažiť objasnenie veci a sú povinní dbať na zásadu prezumpcie neviny. Takýto názor podporuje aj Nález Ústavného súdu Českej republiky, sp. zn. II. ÚS 577/13, zo dňa 23.06.2015, podľa ktorého: *„Predmetom verejného záujmu môže byť, a to bez ohľadu na to, či došlo k podaniu obžaloby, v podstate akýkoľvek postup alebo rozhodnutie orgánov činných v trestnom konaní, a to vo všetkých fázach trestného konania, rovnako ako samotné konanie, pre ktoré je alebo by malo byť vedené trestné konanie. Orgány činné v trestnom konaní sú povinné informovať verejnosť o svojej činnosti, ktorá zase môže byť celkom legítimne predmetom kritiky verejnosti, či už ide o postup alebo rozhodovanie, a to vrátane rozhodovania o vine. Sloboda prejavu tu slúži ako prostriedok verejnej kontroly činnosti týchto orgánov. V demokratickej spoločnosti sa však záver o vine nesmie odvíjať od verejnej mienky, ale musí byť procesne adekvátnym spôsobom preukázaný v trestnom konaní. Nejde tu o nič iného než o elementárnu úctu k osobe, ktorá čelí podozreniu a k jej právam. Informovanie verejnosti o trestnom konaní, ako aj na ňu nadväzujúca verejná diskusia nesmú byť vedené v tom zmysle, že otázka viny je dopredu rozhodnutá.“*

Novináři a trestný čin ohovárania

Trestný čin ohovárania a potreba jeho zakotvenia v Trestnom zákone je predmetom odborných diskusií už niekoľko rokov, avšak hodnotenie potreby jeho zakotvenia nie je predmetom tohto článku. Trestný zákon definuje skutkovú podstatu trestného činu ohovárania v ustanovení § 373, podľa ktorého sa odňatím slobody až na dva roky potrestá ten, kto o inom oznámi nepravdivý údaj, ktorý je spôsobilý značnou mierou ohroziť jeho vážnosť u spoluobčanov, poškodiť ho v zamestnaní, v podnikaní, narušiť jeho rodinné vzťahy alebo spôsobiť mu inú vážnu ujmu. Subjekt tohto trestného činu je všeobecný, to znamená akákoľvek trestne zodpovedná fyzická osoba, ktorá spĺňa podmienku veku a príčetnosti. Už z minulosti je v Slovenskej republike známych pár prípadov, kedy na novinárov boli podané trestné oznámenia za ohováranie, pričom väčšinou šlo o podanie trestných oznámení verejnými činiteľmi. Keby boli novinári stíhaní za trestný čin ohovárania, je takýto postup OČTK správny s ohľadom na ich privilegované postavenie? Snahy o posilnenie postavenia a zvýšenia ochrany novinárov sa odrazili v iniciatíve, najmä zo strany novinárov, že by nebolo možné ich stíhanie za trestný čin ohovárania, čo sa malo pretaviť aj do pripravovanej novely trestného zákona. Vychádzajúc z dôvodovej správy poslednej novely Trestného zákona č. LP/2022/511 sa však táto úvaha nepretavila do navrhovaného znenia Trestného zákona. Podľa nášho názoru je takýto postup zákonodarcu správny. Aj napriek privilegovanému postaveniu novinárov je neprípustné, aby ich ochrana bola takto široko nastavená. V zmysle princípu *ultima ratio*, ktorý je nosným princípom trestného práva je potrebné, aby v Trestnom zákone existovala takáto brzda výkonu novinárskeho povolania v prípade vážnych zásahov do práv občanov; je však nevyhnutné posudzovať prípadné trestné oznámenie individuálne od prípadu k prípadu. Myslíme si, že zavedením nestíhatelnosti novinárov za tento trestný čin by mohlo dôjsť k neprimeranému zneužívaniu ich postavenia. Na strane druhej je nevyhnutné podporovať snahy Komisie o posilnenie ich postavenia, avšak inými prostriedkami, ako ich nestíhatelnosťou. Pri trestnom čine ohovárania má taktiež význam rozlišovať medzi hodnotiacimi úsudkami a faktami, čo vyplýva z Uznesenia Najvyššieho súdu Českej republiky, sp. zn. 7Tdo 726/2004, zo dňa 01.09.2004, podľa ktorého za nepravdivé údaje v zmysle § 373 Tr. zák. nemožno potom považovať také tvrdenia, ktorú majú hodnotiacu povahu a sú prezentované ako subjektívne úsudky ich autorov, teda nie sú prezentované ako faktický údaj. Hodnotiaci úsudok teda vyjadruje subjektívny názor svojho autora, ktorý k danému faktu zaujíma určitý postoj tak, že ho hodnotí z hľadiska správnosti a prijateľnosti, a to na základe vlastných (subjektívnych) kritérií. Hodnotiaci úsudok nemožno akokoľvek dokazovať. Primeranosť kritiky čo do obsahu, formy a miesta (použitými výrazmi, formuláciami, spojeniami) znamená, že nevybočuje z medzí nutných k dosiahnutiu sledovaného a zároveň spoločensky uznávaného účelu (cieľa), teda pôjde o prípustnú, dovolenú kritiku. (Uznesenie Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 4 Cdo 149/2009, zo dňa 31.05.2010). Na základe uvedeného, ak nepravdivý údaj bude mať povahu hodnotiaceho úsudku, novinár nebude trestne zodpovedný za trestný čin ohovárania, ide o okolnosť vylučujúcu trestnú zodpovednosť. V zmysle snáh o posilnenie postavenia novinárov v Slovenskej republike sa podľa aktuálnej dôvodovej správy k návrhu zákona č. LP/2022/511 zmení ustanovenie § 140 písm. f) a g)) a to tak, že medzi osobitné motívy spáchania trestného činu sa zaradi spáchanie trestného činu pre výkon zamestnania, povolania alebo funkcie, čím sa posilní ochrana

novinárov pri výkone ich povolania. Tento návrh reaguje na aktuálny nárast útokov voči lekárskeму personálu, bezpečnostným zložkám, novinárom, ale aj zamestnancom podnikov poskytujúcich tovary a služby potrebné pre každodenný život. Poslanec Miroslav Kollár dňa 30.09.2022 doručil Národnej rade Slovenskej republiky návrh na prijatie zákona, ktorým sa mení a dopĺňa Trestný zákon, v ktorom navrhuje zaradiť novinárov do kategórie chránených osôb v Trestnom zákone, aby boli útoky na nich posudzované prísnejšie (okolnosť podmieňujúca použitie vyššej trestnej sadzby). Pojem „novinár“ nebude zahŕňať iba redaktorov v printových či elektronických médiách, televíziách alebo rozhlas, ale napríklad aj investigatívnych blogerov. S týmto jeho návrhom súhlasíme a myslíme si, že je potrebné, aby boli novinári zaradení do kategórie chránených osôb a rovnako schvaľujeme aj rozšírenie ustanovenia osobitného motívu § 140 o písm. f) a g), teda o spáchanie trestného činu pre výkon zamestnania, povolania alebo funkcie, v záujme poskytnúť im čo najväčšiu ochranu pri výkone ich povolania, čo môžeme taktiež vnímať ako prejav ich privilegovaného postavenia.

Záver

Sloboda prejavu sa priznáva každému, avšak novinári majú z hľadiska jej uplatňovania privilegované postavenie, ako to vyplýva z judikatúry EŠLP, nakoľko sú strážnymi psami demokracie. Vzhľadom na udalosti minulých rokov sú nepochybne správne snahy o posilnenie ich postavenia a najmä ich ochrany pri výkone svojho povolania. Na strane druhej však ich ochrana nemôže byť absolútna, napríklad nevyvodzovaním ich trestnoprávnej zodpovednosti za trestný čin ohovárania alebo nemožnosťou podať civilnú žalobu na ochranu osobnosti. Pri výkone slobody prejavu musia dbať aj na zásady trestného práva, najmä na zachovanie prezumpcie nevinoty obvineného. V demokratickom a právnom štáte je potrebné vyvažovať ich ochranu ako privilegovaného subjektu slobody prejavu, avšak v prípade, ak porušia práva iných osôb, je na mieste vyvodiť im zodpovednosť.

*Tento článok odporúčal na publikovanie vo vedeckom časopise Mladá veda:
doc. JUDr. Simona Ferenčíková, PhD.*

Zoznam použitých zdrojov

1. Dôvodová správa novely trestného zákona č. LP/2022/511
2. KEREČMAN, Peter. 2009. *Sloboda prejavu novinára a ochrana pred jej zneužitím*. Bratislava: Slovenský syndikát novinárov. ISBN 978-80-969584-4-3.
3. Nález ústavného súdu Českej republiky sp. zn. III. ÚS 2300/18, zo dňa 24.03.2020
4. Nález Ústavného súdu Českej republiky sp. zn. II. ÚS 577/13 zo dňa 23.06.2015
5. OROSZ, Ladislav, a kol. 2021. *Ústava Slovenskej republiky*. Komentár zväzok I. Bratislava: Wolters Kluwer. ISBN 9788057103806
6. Programové vyhlásenie vlády na obdobie rokov 2020-2024. [online] [cit. 21. novembra 2022]. Dostupné z: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/Download.aspx?DocID=4>
7. REDAKCIA. 2020. Sloboda prejavu médií nespocíva v zosmiešňovaní verejne známych osôb. [online] In: *Právne noviny*. [cit. 21. novembra 2022]. Dostupné z: <https://www.pravnenoviny.sk/podstata-slobody-prejavu-medii-nespociva-v-zosmiesnovani-verejne-znamych-osob>

8. Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva Thorgeir Thorgeirson v. Island z 25. júna 1992 č. 13778/88
9. Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva Lingens v. Rakúsko z 8. júla 1986 č. 9815/82
10. Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva Handyside v. Spojené kráľovstvo z 7. decembra 1976 č. 5493/72
11. Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva Feldek v. Slovensko z 12. júla 2001 č. 29032/95
12. Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva Prager a Oberschlick v. Rakúsko z 26. apríla 1995 č. 15974/90
13. Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva Goodwin v. Spojené kráľovstvo z 27. marca 1996
14. Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway z 20. mája 1999 č. 21980/93
15. Správa Európskeho parlamentu č. A9-0205/2020 o posilnení slobody médií: ochrana novinárov v Európe, nenávisťné prejavy, dezinformácie a úloha platforiem
16. Stanovisko SAN z mimoriadneho snemu konaného 24.06.2022. [online] [cit. 21. novembra 2022]. Dostupné z: <https://veci-verejne.sk/stanovisko-san-z-mimoriadneho-snemu/>
17. Uznesenie Najvyššieho súdu Českej republiky, sp. zn. 7Tdo 726/2004 zo dňa 01.09.2004
18. Uznesenie Najvyššieho súdu SR pod sp. zn. 4 Cdo 149/2009 zo dňa 31.05.2010
19. Ústava Slovenskej republiky publikovaná pod č. 460/1992 Zb.
20. Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon
21. Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok
22. Zákon č. 264/2022 Z.z. o mediálnych službách
23. Zákon č. 265/2022 Z. z. o vydavateľoch publikácií a o registri v oblasti médií a audiovizíe

Mladá veda

Young Science

ISSN 1339-3189